

ОСОБЕНОСТИ НА УСЛОВНИЯ ИЗОБРАЗЕН СВЯТ

време и пространство, литературен герой, видове литературни герои, конфликт

ХУДОЖЕСТВЕНО ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВО

Във всяка творба има някакви знаци за време и място. Но функцията им е различна за различните жанрове. Художественото време и пространство (хронотопът) придава друг вид граничност на смисъла в текста. **ХРОНОТОП** (гр. *chronos* - време, и *topos* - място) - буквално означава „време-пространство“ и изразява органичната връзка между тези две категории. Терминът обхваща времето като четвърто измерение на пространството. Съветският учен М. Бахтин въвежда понятието хронотоп и при разглеждане на литературно-художествените произведения. В тях пространството се динамизира чрез движенията, предвидени в сюжета, и историческите периоди, които този сюжет обхваща. Промените на времето се разкриват в пространството и пространството се осмисля чрез времето. Всяко явление, което се възприема от човека, се проявява не само в сферата на пространствено-временното съществуване, но и в сферата на логическото осмисляне. Това осмисляне включва в себе си и оценката на явлението. Оценката от своя страна се изразява в пространствено-временната знакова форма - писменият знак е в пространството, говоримото слово е във времето (йероглиф, математическа формула, езиков израз, снимка, телевизионен кадър). Без подобно временно-пространствено изражение е невъзможно абстрактното мислене.

В литературата, журналистиката, киното и телевизията хронотопът има съществено функционално значение. Транслацията като форма на живия репортаж е жанрово обусловена от адекватността на време и пространство, докато филмовият репортаж, в който чрез монтажа времето и пространството се подлагат съобразно публицистичната цел на манипулации, се явява именно поради хронотопичните особености съвършено друг телевизионен жанр.

В **епическите произведения** хронотопът придава обективност на разказаната история – къде и кога протичат събитията. Така те изглеждат като наистина случили се (разказът винаги предава историята като минало). Понякога определителите за време и място са по-конкретни (година, месец, име на местност – като в началото на “Една българка”), друг път – много общо формулирани (някаква част от някакъв ден на някаква поляна край някакъв път в “По жицата” на Йовков) и така се създава усещане за неединичност, повторимост на разказаното (универсалност). Освен да придава реалност, хронотопът носи и символични значения (сюжетът на “Косачи” от Елин Пелин се развива в една нощ – време за почивка между два работни дни; нощта е и времето на тайнството, когато се раждат приказките, свързва се с неяснотата, невидимостта, неистината; пространството пък създава внушения за безграничност чрез опозициите близо-далеч – “безкрайното тракийско поле”; горе-долу – “звездното небе” и “земята, тръпнеща в наслада”).

По-особено е присъствието на времеви и пространствени образи в **лирическите текстове**. Поетическото изказване винаги създава илюзията за сегашност – сякаш се изрича в момента на четенето му. Причината е, че не се предават никакви вече наблюдавани външни обстоятелства (както е при разказването), а вътрешните

състояния на субекта, причинени от тях. Това натоварва времето и пространството с много условен смисъл. С въображението си говорещият може да бъде на повече от едно места едновременно (“А аз съм тук и там. Навред. Един работник от Тексас, хамалин от Алжир, поет...” – Вапцаров), което придава на същността му обобщена човечност. “Там на Балкана” е “горе, на високото, близо до звездите”, от където се вижда юнакът, срещу “нейде в полето”, в ниското, където звучи песента-плач на страдащите (“Хаджи Димитър”, Ботев).

ЛИТЕРАТУРЕН ГЕРОЙ

Литературният герой в най-широк смисъл е всяко изобразено лице в литературна художествена творба, независимо от литературния род, вид и жанр на творбата. Героят е носител на типични черти на характера и се проявява в конкретни исторически обстоятелства (хронос) и пространствено обусловена среда (топос). Литературните герои са двигателите на сюжета на произведението и чрез тях авторът осмисля и обобщава изобразяваната действителност, разкрива обществените отношения и тенденции.

ГЛАВНИ, ВТОРОСТЕПЕННИ И ЕПИЗОДИЧНИ ГЕРОИ

С оглед ролята им по отношение на сюжета, се различават главни, второстепенни, и понякога - епизодични герои.

✓ Главните герои са тези литературни образи, които имат най-голямо значение за развитието на сюжета и пълното разкриване на авторския художествен и идеен замисъл. Те биват протагонисти (стремящи се да постигнат нещо) и антагонисти (противопоставящи се на протагонистите) - това са изразителите на двете противоположни гледни точки, в чийто конфликт е завръзката на творбата.

✓ Второстепенните герои (девторогонисти) - имат поддържаща роля за сюжета на произведението. Техните образи така допълват или контрастират на образите на главните герои, че да създадат условия авторските идеи да изпъкнат още по-ясно.

ЛИРИЧЕСКИ, ЕПИЧЕСКИ, ДРАМАТИЧЕСКИ ГЕРОИ

В зависимост от литературния род се различават:

✓ Лирически герой - централен образ в поезията на даден поет или в лирическа творба. Чрез лирическия герой поетът често (но не винаги) говори от свое име, като разкрива личните си преживявания и емоции.

✓ Драматически герой - движеща сила в драматично произведение (трагедия, комедия, пиеса). Проявите на драматическия герой са ограничени по отношение на хроноса и топоса, но за сметка на това много наситени емоционално.

✓ Епически герой - литературен герой в епическа творба. В големите епически произведения понякога има по няколко главни епически герои.

ПОДБРАЛИ:

Цветина Иванова; 11 „В“; Михаела Чолова; 11 „В“;

СОУ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ – Севлиево;

уч. 2007/08год